

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

Emil Chr. Hansen.

—
Erhard Kogsbølle.
Et Bidrag til den danske
Ølindustri Historie.

92. R.

~~348~~^a

92 R

92 R

Industriforen. Bibliotek
skänkt af
Guil. Chr. Hauken
Carlsberg & Co.

Udgivet af

Otto Fog,
Laboratorieforsøger.

og

A. Klöcker,
Assistent v. Carlsberg Laboratorium.

Medlemsblad for Dansk Brygmester-Forening, Foreningen af Hvidtølsbryggere paa Sjælland, Foreningen af Hvidtølsbryggere i Jylland og Foreningen af Hvidtølsbryggere paa Lolland-Falster.

Redaktion og Expedition: Vesterbrogade 135. V. Telefon 7529. Udgaar en Gang hver Maaned. Abonnement 5 Kr. pr. Aargang inkl. Postpenge. Enkelte Nr. 50 Øre. Kan bestilles paa Bladets Kontor samt paa alle Postkontorer saavel i Indlandet som Udlandet. Ved Forsendelse i Korsbaand til Udlandet 6 Kr. inkl. Porto.

Erhard Kogsbølle.

Et Bidrag til den danske Ølindustris Historie.

Af
Emil Chr. Hansen.

Den danske Bryggeriverden har i denne Tid mistet to af sine fremragende Medlemmer, først *Kühle* og nogle Dage derefter *Kogsbølle*. Begge har vundet deres Navn som Administratorer og Teknikere, mindre som Handelsmænd, og begge har uddannet sig under vor store Berømt-hed, *J. C. Jacobsen*.

De efterfølgende Meddelelser om *Kogsbølle* stammer dels fra de to Festskrifter, der i Aarene 1896 og 1897 blev udgivne af Bryggerierne Ny og Gl. Carlsberg, dels fra *Kogsbølle's* mundtlige Meddelelser, fra mine Optegnelser og fra Meddelelser, for hvilke jeg skylder Hr. Direktør *Blad* Tak. Naar jeg i det efterfølgende har givet en lidt udførlig Fremstilling af *Kogsbølle's* Liv og Gærning, saa er det, fordi han indtog en saa betydelig Stilling i en vigtig Periode af Gamle Carlsbergs Udvikling, at han derved ogsaa har faaet en blivende Betydning for det danske Bryggerivæsens Historie.

Kogsbølle blev født den 18. November 1833 i Aalborg. Han havde i sin Ungdom trange Kaar; efter at have forladt Hjemmet, kom han paa et Apotek; i 1853 tog han farmaceutisk Medhjælperexamen. Tre Aar derefter blev han ansat som Inspektør paa Bryggeriet Carlsberg og kom strax til at arbejde direkte under *J. C. Jacobsen*.

ERHARD KOGSBØLLE.

Det blev snart klart for denne, at han i *Kogsbølle* havde faaet en virkelig fremragende og energisk Medarbejder. Den stærkt udviklede Sands for Orden og for en vidtgaende Renlighed, hvoraf *Kogsbølle* var i Besiddelse, fandt ogsaa netop i Bryggeriet et Omraade, hvor den kunde bære gode Frugter; han kom endog herved til at give Carlsberg et Særpræg, der bestandig holdt sig. Hans store praktiske Evner, der satte ham i Stand til hurtig at finde sig til Rette med de forskellige Arbejder saavel i Bryggeriet som imellem Haandværkerne paa Byggepladserne, maa ogsaa her fremhæves. Saalænge *Jacobsen* levede, blev der med korte Afbrydelser bygget uafbrudt. Da han i 1862 tilbragte fire Maaneder i Italien, overlod han trygt Ledelsen af hele Bryggeriet til *Kogsbølle*. Den 6. April 1867 afbrændte en stor Del af Bygningerne, men allerede 1. Septbr. samme Aar var Alt igen i Orden, saa Brygningen atter kunde begynde; *Jacobsen* og *Kogsbølle* udførte ved denne Lejlighed som ogsaa senere det Utrolige. *Kogsbølle* var bestandig en god Støtte for *Jacobsen* ved de mange Udvidelser, denne foretog, og ved de Forbedringer, der indførtes i Driften; som de vigtigste maa nævnes Indførelsen af Dampkogning i 1866, af Kuldmaskiner og pneumatisk Maltgøring i Slutningen af Halvfjerserne.

Til det sidstnævnte Fremskridt er *Kogsbølle's* Navn paa en ganske særlig Maade knyttet. De første Forsøg med pneumatisk Maltgøring blev anstillede af Ingeniørerne *Lachambre* og *Vallery* i 1853, nemlig med et Tromlesystem. Det havde imidlertid i denne

Konstruktion saa væsentlige Mangler, at det ikke kunde vinde Indgang i Praxis. *Kogsbølle* kom herved ind paa at anstille Forsøg med Kasse maltgøring. Paa samme Tid arbejdede *Galland* med den samme Tanke i Frankrig og indrettede et lille Maltgøring efter dette System i Nancy. *Jacobsen* fulgte alle disse Forsøg med Interesse, og da han i 1877 besøgte sin Ven *Gruber* i Strassburg, benyttede han her Lejligheden til at sætte sig ind i det Kasse maltgøring, som var indrettet i dennes Bryggeri efter *Galland's* Metode. Strax efter sin Hjemkomst begyndte han i Forening med *Kogsbølle* paa Forsøg i det Store i den Retning, og i det følgende Aar blev Loftsmaltgøring paa det gamle Bryggeri omdannet til et Kasse maltgøring, hvorved den daglige Produktion kunde forøges fra 80 til 120 Tdr. Malt. Dette var af stor Betydning for Bryggeriet; thi dets Salg var i de senere Aar steget med rivende Fart, og var fremdeles i Stigning; i 1870—71 var det 31,000 Tdr., men i 1877—78 lidt over 80,000 Tdr., og i 1880—81 82,000 Tdr. Fra 1878 begrænsede *Jacobsen* selv en Tid lang ved kunstige Midler Salget!

Under saadanne Omstændigheder er enhver Pladsbesparelse, der kan fritage for nye Byggeforetagender, og enhver Afløsning af Haandkraft med Maskinkraft af Vigtighed. Det er paa disse Punkter, at Betydningen af det nye Maltgøringssystem ligger; som bekendt giver jo den gamle Fremgangsmaade mindst ligesaa godt Malt som den ny. Hvor meget der i det nye Anlæg skyldtes *Kogsbølle's* og hvormeget *Galland's* Konstruktioner, har jeg aldrig kunnet udfinde, og det danske Patent, som *Kogsbølle* i 1878 udtog, giver ingen Oplysning derom. Patentet bragte ham intet pekuniært Udbytte; thi udenlandske Konkurrenter bemægtigede sig hurtig Markedet. Efterhaanden fik ogsaa Tromlemaltgøring en saadan forbedret Skikkelse, at det af mange blev foretrukket for Kasse maltgøring.

Jacobsen viste paa forskellig Maade sin Paa-skønnelse af *Kogsbølle's* Dygtighed; i 1871 optog han ham saaledes som Kompagnon i Forretningen, og i 1876 indførte han ham ved sin Side som Tilforordnet i Bestyrelsen af Carlsberg Laboratoriet. Dette Laboratorium hører som bekendt under Carlsberg Fondet. *Jacobsen's* Tanke med dets Oprettelse var den, at det gennem videnskabelig Forskning skulde bringe Resultater frem, som har Betydning for Ølfabrikationen; derfor bestemte han, at der i Bestyrelsen skal være en eller to Bryggerikyndige tilstede som Tilforordnede. Han og hans Kompagnon var de to første Tilforordnede, og de beholdt begge denne Plads til deres Dødsdag.

Skønt *Kogsbølle* i Virkeligheden saa op til *Jacobsen* med Beundring og med Iver tog Del i dennes Bestræbelser for at bringe Carlsberg op paa de store Højder, opstod der dog til Tider Spænding og Stridigheder imellem dem. Carlsberg har altid været et uroligt og for de fleste af os tillige et vanskeligt Farvand. Dette indvirkede paa *Kogsbølle*; ogsaa vi, som skattede ham højt, mindes, at han til Tider ikke var let at omgaas. Han havde store Vanskeligheder

at kæmpe med, og hans nervøse Sind og ofte svage-lige Helbred gjorde det ikke lettere for ham. Til sidst blev Spændingen saa stærk, at han i Efteraaret 1881 opgav sin smukke og indflydelsesrige Stilling paa Carlsberg.

J. C. Jacobsen ejede to Bryggerier; der har hidtil kun været Tale om det ældste af disse; det andet var taget i Forpagtning af hans Søn, nuværende Dr. phil. *Carl Jacobsen*. Begge disse Bryggerier blev i 1882 forenede til det nuværende Gamle Carlsberg; Dr. *Carl Jacobsen* byggede sit eget Bryggeri, det nuværende Ny Carlsberg.

J. C. Jacobsen omtalte bestandig *Kogsbølle* med stor Agtelse, og det samme var Tilfældet med *Kogsbølle* om *Jacobsen*. Ligetil det sidste var *Kogsbølle* en kærkommen Gæst saavel paa Gamle som paa Ny Carlsberg.

Samtidig med sin Gærning paa Carlsberg udfoldede han en ikke ringe Virksomhed paa den nærliggende Fabrik „Alliance“. *J. C. Jacobsen's* Opfattelse var, at Øl i Modsætning til Vin skulde drikkes fra Fad og ikke fra Flasker, og han havde meget imod Salg af Flaskeøl. Her som paa andre Punkter kom der Strømme op, der ikke havde hans Sympati, og for hvis Forretningsbetydning han manglede Blik. Det var *Kogsbølle*, som indsaa, at Bryggeriet maatte sikre sig imod, at dets gode Navn blev ødelagt derved, at en Del af dets Produkt kom ud i en slet Aftapning. Vejen hertil var, at det selv garanterede sig en saa stor Del af Aftapningen som mulig. Hermed var i det væsentlige Ideen givet til Oprettelsen af „Alliance“ i 1870. De to første Ejere var *Kogsbølle* og *Blad*, den sidstnævnte blev Direktør. Under hans Ledelse voxede denne Anstalt efterhaanden op til en betydelig Størrelse. Hovedgærningen var Aftapningen af Carlsberg Lager- og Exportøl, i anden Linie kom Fabrikation af Soda- og Seltservand, af ringe Betydning var Fabrikationen af Likører. Siden knyttede *Kogsbølle* ogsaa et Bryggeri til denne Fabrik; men det bragte væsentlig kun Tab. Aftapningen voxede derimod stærkt i Aarenes Løb, men hverken *Kogsbølle* eller *Jacobsen* tænkte sig, at den Tid skulde komme, da den største Del af Bryggeriernes Produktion herhjemme og de fleste Steder i Udlandet skulde gaa ud som Flaskeøl. Nogle Aar efterat *Kogsbølle* havde forladt Carlsberg, trak han sig ogsaa tilbage fra „Alliance“ og solgte sin Part deraf. I Forvejen havde han stiftet to Legater, det ene for Carlsbergs, det andet for Alliances Arbejdere.

For Farmacien viste han sin Interesse ved sammen med andre Mænd at stifte „Fonden til det farmaceutiske Studiums Fremme“, og ved indtil 1891 at være Medlem af Fondens Bestyrelse.

Kogsbølle havde arbejdet paa Carlsberg i noget over 25 Aar. Denne Periode er som sagt særlig betegnet ved Indførelsen af det pneumatisk Maltgøring og af Kulde-maskinerne. Det er endnu den gode gamle Tid, hvor det er nok for Bryggeren, naar han kan lave nogen-

lunde godt Øl, og hvor han ikke tillige behøver at være en dygtig Handelsmand; Produktet sælger sig saa at sige selv; dette gælder i hvert Fald om Gl. Carlsberg, saalænge *J. C. Jacobsen* fører Regeeringen. De næste 25 Aars Periode faar i teknisk Henseende sit Hovedpræg ved Indførelsen af mit Gærren dyrkningssystem (Udvalg og Rendyrkning af den bestemte, ønskede Race). Faa Aar efter *Jacobsen's* Død er Konkurrenceforholdene mellem de rivaliserende Bryggerier blevne skarpt tilspidsede; der stilles større og større Krav til Forretningsdygtighed. Det bliver en hel Kunst at sælge Øllet; denne Kamp sluger Interessen. Det bliver endvidere Sammenslutningernes Tid; paa den ene Side mellem Arbejderne, paa den anden mellem Arbejdsgiverne. Bryggerierne søger at skaffe sig lidt Ro ved Afslutning af Karteller og Trusts. Arbejderforhold og Forretningsliv antager kort sagt i denne Periode helt nye Skikkelser.

Jacobsen, som døde i 1887, fik kun lidt at se deraf, og hvad han saa, behagede ham ikke. Ogsaa *Kogsbølle*, som oplevede det Hele, følte sig trykket deraf.

Efterat han havde forladt Carlsberg, tilbragte han sammen med sin Familie en længere Tid paa Rejser i Udlandet. Ved sin Tilbagekomst købte han Holtegaard, hvor han indførte en Række Forbedringer saavel paa Jorden som paa Bygningerne. Han elskede ligesom sin Hustru Selskabelighed, og de førte paa Holtegaard som ogsaa tidligere paa Carlsberg et meget herskabeligt og gæstfrit Hus. Medens han boede paa Holtegaard, havde han den Sorg at miste hende. Børn havde de ikke, men en Plejesøn og en Adoptivdatter; den sidstnævnte var kort efter Opbrudet fra Carlsberg bleven gift med Prof. *Wiedemann* i Erlangen, og Plejesønnen, nuværende Brygger *Vallo* i Svendborg, opholdt sig for sin Uddannelse dels i København, dels i Udlandet. Det blev saaledes med Aarene mere og mere

ensomt om *Kogsbølle*. Holtegaard slugte den største Del af den Formue, han havde erhvervet sig, og bragte ham mange tunge Timer, og da hans Interesse for Landvæsenet ogsaa tabte sig, solgte han den største Del af Ejendommen; kun en lille Del af Jorden nedad mod Tryggerød beholdt han tilbage. Her byggede han sig en beskedne Bolig og en lille Fabrik „Holtegaards Fabrik“, der væsentlig bestod af et Overgæringsbryggeri; han fremstillede her dog ogsaa Maltextrakter og Likører; men sin Hovedindtægt havde han af Hvidtølfabrikationen.

Han trak sig nu næsten fuldstændig tilbage fra al Selskabelighed og blev med Aarene en i høj Grad ensom Mand. Hver Vinter besøgte jeg ham et Par Gange og har saaledes tilbragt mangen Søndag Eftermiddag hos ham. Han var til det sidste den samme sirlige Mand med de hurtige Bevægelser og det nervøse Væsen, dog med større Ro end i Carlsberg Perioden. Om denne store Arbejdstid talte han gerne. Jeg fik bestandig større Respekt for denne ensomme Mand, der, efterat han havde staaet som en af vort Lands fejrede Fabrikherrer og indtaget Stillingen som Kompagnon ved Siden af en *J. C. Jacobsen*, derpaa fik Verdens Omskiftelighed ret at prøve, og som derefter havde Forstand og Kraft nok til igen at optage sin gamle Gærning, ogsaa da det kun kunde blive i et lille Landbryggeri.

Kogsbølle havde, som ovenfor berørt, aldrig havt noget stærkt Helbred; i det sidste Aar af sit Liv led han af en Nyresygdom, denne tog til, og han lagde sig derfor ind paa en Klinik i København. Her døde han efter et kort Sygeleje noget over 72 Aar gammel.

Efter hans Ønske foregik Begravelsen i Stilhed og uden Tale. Der var dog en Rigdom af skønne Kranse paa hans Baare, og mange sendte ham den Dag en taknemlig Tanke.

Carlsberg Laboratorium, Maj 1906.

